

Skučas Kazys

XX, XXI vyriausybių vidaus reikalų ministras

1939 03 28–1939 11 21, 1939 11 21–1940 06 13

Gimė (kai kur nurodoma – Kazimieras) 1894 03 15 Mauručių k., Veiverių vlsč., Marjampolės apskr. Kilęs iš valstiečių šeimos. Tėvai Juozas (apie 1863–?) ir Gertrūda (Furmonavičiūtė) (apie 1872–?). Lietuvis, katalikas (krikštytas Garliavos katalikų parapijos bažnyčioje). Vedęs, žmona – Stefanija. Turėjo dvi dukras Jūratę

ir Birutę. 1941 07 30 sušaudytas Maskvos Butyrkų kalėjime. Palaidojimo vieta nežinoma.

Baigęs pradžios m-klą, būdamas gabus ir energingas, galvojo kur toliau mokytis, ką toliau veikti. Rusų priespaudos metu, čia, Lietuvoj, didelių perspektyvų ateičiai nebuvo. Bet tėvas į Rusiją sūnaus leisti nenorėjo. „Jei išvažiuosi į Rusiją, tai ten Rusioj ir liksi“ – kalbėjo susimąščiusiam sūnui. „Lik čia, neapleisk mūsų“. Paklausęs tėvo žodžių, liko Lietuvoj ir įstojo į Veiverių mokytojų s-ją, kurią 1911 m. baigęs pradėjo mokytojauti.

1914 m. įstojo į Petrogrado mokytojų i-tą, bet 1915 m. buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę. 1916 m. baigė Čiugujevo (Charkovo gub., Ukraina) karo m-klą. Mokyklą baigė

gavęs karininko laipsnį ir siuntimą į 249-ąjį pėstininkų pulką Tambove rumunų fronte, dėl to, kad ten gyveno nemaža lietuvių pabėgėlių kolonija ir ten buvo pažįstamų, nors galėjo pasirinkti gvardijos ir kitas dalis, esančias daug geresnėje padėtyje karo metu. Su lietuviais greit susidraugavo, dalyvavo jų vakaruose, susirinkimuose. Kaip gabus karininkas, pabuvęs apie metus rikiuotėje, buvo paskirtas į mokomąją kuopą. 1916 m. rudenį jau ėjo tos kuopos vado pareigas, o vėliau tapo ir pačios kuopos vadu. Iš čia išvyko į frontą Galicijoje, į 32-ąją diviziją, kur tarnavo 126-ajame pulke, virš metų eidamas kuopos vado pareigas. Kautynėse buvo sužeistas, nes visą laiką 16-asis pulkas buvo fronte ir dalyvavo įvairiose kautynėse ties Černivciais, Sniatinu, Nadrova, Stanslavu, Slobodzia, Būdamiku ir kitur (jau Rumunijoje). 1918 m. pr. paliko Rusijos kariuomenę ir atvyko į Voronežą, kur dirbo lietuvių pabėgėlių org-joje iki 1918 06, kuomet su pirmu ešalonu grįžo į Lietuvą.

Grįžęs į Lietuvą ir V. Mirono pakviestas, 1918 08 apsigyveno Dauguose. Čia prasidėjo kūrybinis darbas lietuviškai ir tautinei sąmonei kelti. V. Mironui vadovaujant, pradėjo visuomeninį darbą. Dauguose su kitais suorganizavo visuomenę kovoti su lenkiška ir komunistiška įtaka, daug padėjo pastangų bei rūpesčių organizuodamas Daugų m-klą, kurios vedėju pats buvo. Greta to, dirbo organizacinį darbą Alytuje – kartu su kitais veikėjais kūrė apskrities savivaldybę. Turėjo didelį pasisekimą organizuodamas viešosios tvarkos ins-

tituciją – vadinamuosius milicininkus. Už visuomeninį darbą buvo vokiečių grasinama, kad pagaliau reikėjo net bėgti ir slapstyti. Bet užtarus kunigui V. Mironui, kuris gudriai mokėjo palaikyti su vokiečiais viešai gerus santykius, sąlygos darbui vėl palengvėjo. Tos darbo sąlygos, nors pamažu, bet darėsi lengvesnės, nes V. Mironas informuodavo apie padėtį ir darbą LVT Vilniuje. 1918 m. rudenį, prieš Kalėdas, buvo paskirtas Žemės ūkio ministerijos įgaliotinio pavaduotoju Alytaus apskr. Tas pareigas derino su Alytaus miesto ir apskr. Milicininkų viršininko pareigomis.

1919 02 06 stojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę, buvo paskirtas Alytaus komendantu. Dalyvavo kovose su bolševikais. 1919 3 01 – Marijampolės miesto ir apskr. komendantas. 1920 01 01 gavo kapitono laipsnį. 1920 08 14 paskirtas Suvalkų komendantu, o nuo 1920 10 12 dar ėjo ir Marijampolės komendanto pareigas. Likvidavus Suvalkų komendantūrą, liko tik Marijampolės komendantu. 1921 05 05 laikinai paskirtas 10-ojo pėstininkų pulko vado padėjėju, 09 01 – bataliono vadu. 1924 m. baigė Aukštuosius karininkų kursų. Tapo Generalinio štabo valdybos operacijų skyriaus viršininku, o 1925 11 01 – Vytauto Didžiojo karininkų kursų lektoriumi. Redagavo pirmuosius karininkų žurnalo „Kardas“ numerius.

1926 09 01 M. Sleževičiaus vyriausybei iš Kauno įgulos viršininko pareigų pašalinus plk. V. Braziulevičių, 1926 09 01 į jas paskirtas K. Skučas. Po gruodžio 17-osios valstybės perversmo K. Skučas iš savo pareigų nebuvo atleistas ir, net pasikeitus valdžiai, toliau darbavosi tame pačiame poste. Kariuomenės vadovybė vertino jo sugebėjimus, todėl neatsitiktinai, paleidus į atsargą plk. J. Petraitį, 1928 01 03 paskirtas II-osios divizijos (stovėjusios sostinėje, dėl to svarbiausios) vadu ir Kauno įgulos viršininku. 1928 11 23 (kariuomenės šventės proga) suteiktas pulkininko laipsnis.

Būdamas komendantu ir įgulos viršininku, aktyviai dalyvavo Lietuvos Karininkų Ramovės veikloje, jos valdyboje eidamas įvairias paeigas ir apie 4 metus būdamas pirmininku.

Pasak V. Jankausko, atrodo, kad ir vertinamas už savo profesionalumą bei patirtį, plk. K. Skučas tautininkų viršūnėlėms nebuvo visiškai „savas“ žmogus, nes nesistengė žūtbūt įtikti vyresnybei, nesiekė greitos karjeros.

1934 05 01 K. Skučas atleistas iš einamų pareigų ir paskirtas ypatingųjų reikalų karininku prie krašto apsaugos ministro (divizijos vado teisėmis), o iš šios vietos – karo atašė prie SSRS vyriausybės Maskvoje. Pasak S. Raštikio: „1934 m. birželį įvykus Kubiliūno nevykusiam sukilimui, plk. Skučas negalėjo pasilikti savo vietoje. Nors jis pats tiesiogiai ir nedalyvavo tame sukilime, tačiau buvo davinių, kad jis iš anksto žinojęs apie sukilimo ruošimą ir kai kuriuos sukilimo organizatorius. Tada jam buvo pasiūlyta vykti į Maskvą“.

Iš SSRS K. Skučas sugrįžo 1938 pab. 1938 12 23 paskirtas Karo m-klos viršininku. 1939 12 16 suteiktas br. generolo laipsnis. 1939 03 26 išėjo į atsargą ir paskutiniuose dviejuose Ministrų kabinetuose buvo vidaus reikalų ministru

(1939–1940 m). Tam įtakos pirmiausiai turėjo jo priklausymas valdančiajai partijai LTS. Eidamas šias pareigas K. Skučas pasirašė nemažai svarbių juridinių aktų: „Lietuvos Respublikos ir Vokietijos Valstybės 1939 m. gegužės 20 d. mažąjo pasienio susisiekimo susitarimui vykdyti taisykles“, „Savivaldybių tarnautojų pensijų įstatymui vykdyti taisykles“, „Savivaldybių tarnautojų pensijų įstatymo 20 str. vykdyti taisykles“, „Gydytojo specialisto vardui gauti taisyklių pakeitimą“, „Loterijų ir aukų rinkliavų įstatymui vykdyti taisykles“, „Sutarčiai tarp Lietuvos Respublikos ir Vokietijos Reicho dėl klaipėdiškių pilietybės vykdyti taisykles“, įsakymą, pagal kurį nuo 1939 11 29 pradėti duoti vidaus pasai Vilniaus miesto ir jo srities gyventojams; įsakymą dėl įvedimo darbo prievolės viešiesiems darbams, „Valstybės Saugumo Departamento statuto pakeitimą“ (pagal jį nurodyta, kad Valstybės saugumo policijos pareigas Vilniaus mieste ir apskrityje, Švenčionėlių ir Varėnos apskrityse atlieka Valstybės saugumo politikos Vilniaus apygarda), „Gyventojų judėjimui registruoti įstatymui vykdyti taisykles“, „Pramogų mokesčio įstatymui vykdyti taisykles“, „Kaimo statybos įstatymui vykdyti taisykles“, „Galvijų veislei gerinti įstatymui vykdyti taisykles“, „Pramogų mokesčio įstatymui vykdyti taisyklių pakeitimą“, „Lietuvių kalbos mokėjimo programą ir jos tikrinimo tvarką“, „Patentuočių ir zonduočių vaistų, leidžiamų į Lietuvą įvežti, sąrašo pakeitimą“, „Higienos institutų ir diagnostikos laboratorijų kainoraštį“, „Svetimšalių samdos įstatymui vykdyti taisykles“, „Nukentėjusiems nuo audrų ūkininkams šelpti fondo įstatymui vykdyti taisyklių pakeitimą“, „Kinoteatrui statyti, įrengti ir veikti taisykles“, „Apskričių ir valsčių sąrašo pakeitimą“, „Valstybės butų įkainojimo taisyklių pakeitimą“, „Vilniaus Miesto Tarybos paskirtų asmenų sąrašą“, „Užsienio pasų ir visų taisyklių pakeitimą“ (visus pastaruosius keturis teisinius aktus pasirašė kartu su Ministru Pirmininku), „Už kariuomenės reikalams naudojamas auto susisiekimo priemonės atlyginti normas“ (pastarąjį aktą pasirašė kartu su krašto apsaugos ministru). Atkreiptinas dėmesys, kad tuo metu nemažai įstatymų išleido Prezidentas ir Ministras Pirmininkas, o jiems vykdyti ypatingas vaidmuo pavestas vidaus reikalų ministrai. Kaip pavyzdį galima paminėti „Kinofilmų cenzūros įstatymo pakeitimą“, kuriame nurodyta, kad „Kinofilmų cenzūra yra Vidaus Reikalų Ministro žinioje. Kino filmoms cenzūruoti Vidaus Reikalų Ministras skiria kinofilmų cenzorių ir jo padėjėjų. [...] Vidaus Reikalų Ministras leidžia instrukcijų kinofilmų cenzūroms veikti.“ Tą patį galima pasakyti apie „Nepaprastojo meto įstatymą“, kuriame nurodyta, kad „nepaprastąjį metą paskelbus, org-jos ar jos padalinio veikimas, jei kenktų valstybės saugumui, visuomenės rimčiai, viešajai tvarkai ar kitiems valstybės reikalams, Vidaus Reikalų Ministro nutarimu gali būti sustabdytas. Tokia organizacija ar toks jos padalinys Vidaus Reikalų Ministro nutarimu gali būti ir uždaryti.“ Prezidento ir Vyriausybės vadovo pasirašytas „Gyventojų judėjimui registruoti įstatymas“ skelbė, kad „registravimas daromas Vidaus Reikalų Ministro nustatyta tvarka.“ Vidaus reikalų ministerijai svarbus vaidmuo

buvo numatytas Prezidento ir Vyriausybės vadovo pasirašytame „Lietuvos pilietybės įstatyme“, „Pramogų mokesčių įstatyme“, „Nepaprastojo meto įstatymo pakeitime“, „Valstybės sienos apsaugos įstatyme“, „Karo atbėgėliams tvarkyti įstatyme“ ir kituose dokumentuose. Vidaus reikalų ministro darbą sunkino prasidėjęs II p. k., Vilniaus krašto atgavimas ir dėl to atsiradę sunkumai, pablogėję santykiai su SSRS, kurios valdžia buvo pasipiktinusi pačiu J. Skuču.

Už nuopelnus Lietuvai apdovanotas daugybe apdovanojimų, tarp jų: Vytauto Didžiojo 3-iojo laipsnio (1930), DLK Gedimino 3-iojo laipsnio (1928) ordinais, Savanorių (1928), Lietuvos nepriklausomybės (1928), Šaulių žvaigždės (1939) medaliais, Čekoslovakijos „Baltojo liūto“ 3-iojo laipsnio ordinu su kardais (1931), Vyčio Kryžiaus ordino Didžiuoju Kryžiumi (2006, po mirties).

Likus kelioms dienoms iki SSRS okupacijos, 1940 06 12, kai Lietuvos Ministras Pirmininkas A. Merkys grįžo iš Maskvos, paaiškėjo, jog Maskvoje pareikalauta, kad vidaus reikalų ministras K. Skučas ir Saugumo departamento direktorius Augustinas Povilaitis būtų atleisti iš pareigų. SSRS kaltino abu Lietuvos pareigūnus pirmiausia tuo, kad šie nesugeba užtikrinti saugumo Raudonosios armijos kariams, dislokuotiems Lietuvos teritorijoje 1939 m. rudenį pagal Lietuvos ir SSRS sudarytą Savitarpio pagalbos sutartį. Nepaisant to, kad SSRS kaltinimai buvo pramanyti, 1940 06 13 K. Skučas su A. Povilaičiu buvo priversti atsistatydinti (Vidaus reikalų ministro pareigas laikinai perėmė Ministras Pirmininkas A. Merkys). Lietuvos pusė neatlaikė sovietų spaudimo ir patys atleido niekuo dėtus savus pareigūnus. Tačiau suimti jų sava valdžia neišdrįso. 06 14 vėlai vakare SSRS įteiktame Lietuvai ultimatumu, kurį sudarė trys punktai, pirmajame pareikalauta, kad tuojau būtų atiduoti teismui buvęs vidaus reikalų ministras K. Skučas ir Valstybės saugumo departamento direktorius A. Povilaitis, kaip tiesioginiai kaltininkai provokacinių veiksmų prieš Sovietų įgulą Lietuvoje.“ Lietuvos valdžiai nusprendus pristi SSRS ultimatumą, kitą dieną SSRS okupavo Lietuvą. Netrukus K. Skučas ir A. Povilaitis su savo šeimomis buvo suimti Pašventyje (Jurbarkor.) prie pat Lietuvos ir Vokietijos sienos esančiame A. Povilaičio ūkyje. Abu suimtieji nuvežti į Jurbarką, vėliau į Kauno karo kalėjimą VI forte perduoti Lietuvos saugumo departamentui. Abiejų suimtųjų šeimų nariai buvo paleisti. 1940 06 24 K. Skučas ir A. Povilaitis tardymui perkelti į Kauno sunkiųjų darbų kalėjimą, ypatingojo tardytojo M. Krygerio žinion. 1940 06 25 K. Skučas išvežtas į Maskvos Lubiankos kalėjimą. Tardymas užtruko ištisus metus. 1941 07 08 paskelbtas nuosprendis skirti aukščiausią bausmę – sušaudymą. Žmona Stefanija ir dukra Birutė pasitraukė į Vokietiją, vėliau į JAV. 1990 09 K. Skučo brolis gavo tuometinio Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro A. Paulausko pasirašytą pažymą, kad K. Skučas reabilituotas. Tokia pat pažyma 1992 04 atėjo ir iš tuometinės SSSR vyriausiosios karinės prokuratūros. Nepaisant to, K. Skučo teismo byla dar guli Maskvos archyvuose.

Liukutis, „Atsisveikino plk. Skučas“, *Karys*, 1934 05 17, nr. 20, p. 394; „Naujas karo mokyklos viršininkas“, *Karys*, 1938 12 29, nr. 52, p. 1534; „Naujasis mūsų viršininkas – brigados generolas K. Skučas“, *Kariūnas*, 1939 nr. 1, p. 4–7; „Nauja Lietuvos Vyriausybė krašte ir užsieny palankiai sutikta“, *Diena*, 1939 04 02, nr. 14, p. 3; „Pakėlimai ir apdovanojimai“, *Karys*, 1939 02 23, nr. 8, p. 258; VŽ, Kaunas, 1939–1940.

Ašmenskas V., *Didžiosios Tautos aukos*, Vilnius, 2007, p. 78–86; Jankauskas V., „Kazys Skučas. Išduotas savųjų...“, *Nepriklausomos Lietuvos generolai*, d. 1, Vilnius, 1998, p. 252–260; Lukšas A., „K. Skučo ir A. Povilaičio byla: naivumas ar išdavystės?“, *Lietuvos žinios*, 2014 04 04, p. 12–13; Skučaitė V., „K. Skučo byla Nr. 1811 – vis dar Rusijos archyvuose“, *Kauno diena*, 2013 07 30, p. 2, 3; „Kučas Kazys“, *LE*, Boston, 1963, t. 28, p. 101–102; „Kučas Kazimieras“, *Lietuvos gyventojų genocidas*, Vilnius, 1999, t. 1, p. 748; Zubreckas A., „Tragiškas likimas: generolo Kazimiero Skučo gimimo 110-osioms metinėms“, *XXI amžius*, 2004 03 24, p. 5.

Algis Bitautas, Mindaugas Tamošaitis